



ΤΑΞΗ: Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Τετάρτη 5 Ιανουαρίου 2022
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. Διδαγμένο κείμενο

A1. 1-Σ, 2-Λ, 3-Λ, 4-Λ, 5-Σ

A2. 1. πρῶτον δὲ ἀποδείξω ὡς οὐχ ἵππευον οὐδ' ἐπεδήμουν ἐπὶ τῶν τριάκοντα, οὐδὲ μετέσχον τῆς τότε πολιτείας.

2. ἐγὼ γὰρ οὕτω σφόδρα ἐμαυτῷ πιστεύω, ὥστ' ἐλπίζω πολὺ βελτίω με εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἠγήσεσθαι.

3. τοῖς κατηγοροῖς βουλομένοις ἐκ παντὸς τρόπου κακῶς ἐμὲ ποιεῖν, πολλὴν ἂν αὐτοῖς χάριν εἶχον ταύτης τῆς κατηγορίας· τούτους εἶναι μεγίστων ἀγαθῶν αἰτίους, οἵτινες ἂν αὐτοὺς ἀναγκάζωσι εἰς ἔλεγχον τῶν αὐτοῖς βεβιωμένων καταστῆναι, τούτους δὲ ἠγεῖσθαι χείρους εἶναι.

4. ἐὰν μὲν τοῦτο μόνον ὑμῖν ἐπιδείξω, μηδὲν πῶ μοι πλέον εἶναι, ἐὰν δὲ φαίνωμαι <καί> περὶ τὰ ἄλλα μετρίως βεβιωκῶς δέομαι ὑμῶν ἐμὲ μὲν δοκιμάζειν.

5. ὡς εὖνους εἰμὶ τοῖς καθεστηκόσι πράγμασι.

B1.

Ένα από τα βασικότερα στοιχεία του προλόγου ενός ρητορικού λόγου είναι η πρόσεξις. Αυτή επιτυγχάνεται στο προοίμιο του λόγου του Λυσία με ένα παράδοξο σχήμα. Στην αρχή της απολογίας του ο Μαντίθεος εκφράζει με απροσδόκητο τρόπο την ευγνωμοσύνη του προς τους κατηγορούς, έστω και υπό προϋποθέσεις, γεγονός το οποίο συνιστά στοιχείο πρωτοτυπίας και

εντυπωσιασμού (“Εἰ μὴ συνήδη, ὄβουλή, τοῖς κατηγοροῖς βουλομένοις ἐκ παντὸς τρόπου κακῶς ἐμὲ ποιεῖν, πολλὴν ἂν αὐτοῖς χάριν εἶχον ταύτης τῆς κατηγορίας”). Το παράδοξο αυτής της φράσης ἔγκειται στο γεγονός ὅτι κάποιος για τους κατηγορούς του ὄχι μόνο δεν αισθάνεται ευγνωμοσύνη, ἀλλὰ διακατέχεται ἀπὸ τα αισθήματα της οργῆς και της αντιπάθειας, ἀφού η κατηγορία τον εκθέτει. Η δήλωσή του αυτή προκαλεί την προσοχή ὄχι μόνο του ακροατηρίου ἀλλὰ και των βουλευτῶν. Στη συνέχεια εκφράζει τη βεβαιότητά του για την πρόθεση και το ποιόν των κατηγορῶν του, που θέλουν με κάθε τρόπο να τον βλάψουν και ἔτσι παρουσιάζονται συκοφάντες, μοχθηροὶ και κακοήθεις. Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνει να μειώσει τους κατηγορούς του και να φανεί ο ἴδιος θύμα της μοχθηρίας του, εξασφαλίζοντας παράλληλα την εὐνοια των βουλευτῶν.

- B2.** Πρόκειται για δύο φράσεις, οι οποίες ουσιαστικά περιγράφουν το ἦθος του Μαντιθέου, συμβάλλοντας στη σκιαγράφηση του χαρακτήρα του. Η αντίθεση που τις διατρέχει είναι φαινομενική. Ειδικότερα, τα επιρρήματα «*σφόδρα*» και «*μετρίως*» είναι νοηματικά αντιθετικά, ἀλλὰ η αντίθεση που τα διατρέχει στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι φαινομενική και ὄχι αναιρετική. Παρουσιάζουν διαφορετικές πτυχές του χαρακτήρα του ομιλητή, χωρίς να αναιρούνται, ἀντίθετα, ἀλληλοσυμπληρώνονται. Η φράση «*οὕτω σφόδρα ἐμαυτῷ πιστεύω*» εκφράζει ἀπερίφραστα την ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη του Μαντιθέου στον εαυτό του και την ἄκρα αυτοπεποίθησή του, σε βαθμό που να αποτελεί βασικό ὄπλο κατὰ των κατηγορῶν του. Είναι ἀμεμπτος και ἀπέχει τόσο ἀπὸ τις κατηγορίες που του προσάπτουν που είναι πραγματικά βέβαιος για την αθωότητα του εαυτού του. Πρόκειται για υπερβολή στην ἔκφραση, η οποία πηγάζει ἀπὸ την ἀλήθεια των γεγονότων.

Αυτή η υπερβολή, λοιπόν, δεν συνιστά βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του Μαντιθέου και γι’ αυτόν τον λόγο ἀπουσιάζει ἀπὸ τις διάφορες ἐκφάνσεις της ζωῆς του. Μάλιστα, ο ἴδιος επιβεβαιώνει ὅτι “*μετρίως βεβιωκῶς*”, δηλαδή ὅτι οι ἐνέργειές του διέπονται ἀπὸ την ἀρχή του μέτρου, μια ἀρχή που αποτελούσε ἀξίωμα της υγιούς δημοκρατίας. Θεωρεῖ ἀπαραίτητο να ἀποδείξει ὅτι ζούσε κόσμια και συνετά, χωρίς ἀκρότητες και υπερβολές, συμπεριφορές που είναι ἀποδοκμαστές ἀπὸ τη δημοκρατία, γιατί ἤξερε ὅτι ἔπρεπε να ἀποδείξει ἐμπρακτα τη δημοκρατικότητα του ἦθους του. Για τους ἀρχαίους Ἕλληνες το ρητό «*μέτρον ἄριστον*» αποτελούσε τη βασικότερη συνισταμένη ἀνάπτυξης των δραστηριοτήτων της ζωῆς του Αθηναίου. Φρόντιζαν να ἐπιλέγουν τη μεσότητα, ἀποφεύγοντας την ἔλλειψη και την υπερβολή. Ἐτσι, ἠπολιτική δημοκρατική ἀρετή μετουσιώνεται σε κοινωνική και ἠθική ἀρετή. Ἐτσι, διαφαίνεται ὅτι η ἐμπέδωση των ἀρχῶν της δημοκρατίας στην ἰδιωτική ζωή του πολίτη. Ἐπομένως, οι δύο φράσεις φωτίζουν δύο διαφορετικές πτυχές της προσωπικότητας του Μαντιθέου, χωρίς να υφίσταται καμία ουσιαστική ἀντίθεση.

B3. 1. Κόραξ, Τ(ε)ισίας

2. Ισοκράτης
3. κατηγορίες ή απολογίες
4. ανάμνηση, παθοποιία
5. κλεψύδρα
6. λογογράφοι
7. Κατά Ερατοσθένους

B4. α. ηδονή, βασικός, ομιλητής, χυμώδης, δήλωση**β.** (ενδεικτική απάντηση)

καταστήναι: απόσταση

ἀηδῶς: αηδία

μεταμελήσειν: επιμελητής

ἀποδείξω: δειγματοληψία

μετέσχον: σχέση

B5.

α. Στο παρόν απόσπασμα του Αριστοτέλη «Περί Ποιητικής», ο φιλόσοφος αναφέρεται στο τι πρέπει να περιλαμβάνει το προοίμιο ενός ρητορικού λόγου. Αρχικά, είναι απαραίτητο αυτός να δηλώσει ποια θα είναι η κατεύθυνση του λόγου. Αυτό είναι και το βασικότερο χαρακτηριστικό του (**«Η ουσιαστικότερη λοιπόν λειτουργία του προοιμίου, το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του, είναι αυτό: να δηλώσει προς τα πού θα κατευθυνθεί ο λόγος (γι' αυτό και, αν το πράγμα είναι φανερό από μόνο του και το θέμα δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικό, το προοίμιο δεν χρειάζεται καθόλου)»**). Υπάρχουν, όμως, και άλλες μορφές προοιμίου, που περιέχουν στοιχεία αναφορικά με τον ομιλητή, τον ακροατή, το θέμα και τον αντίδικο. Ειδικότερα, η αναφορά στον ομιλητή και στον αντίδικό του συνδέεται άμεσα με την κατηγορία, την οποία αναφέρει είτε για να την αποκρούσει είτε για να τη διατυπώσει. Αν τώρα ο ομιλητής είναι κατηγορούμενος, πρέπει να αποκρούσει την κατηγορία, υπερασπιζόμενος τον εαυτό του, σε μια ευρύτερη προσπάθεια να αναιρέσει ήδη από την αρχή του λόγου τα τυχόν προσκόμματα. Αν είναι κατηγορούμενος, πρέπει να διατυπώσει την κατηγορία στον επίλογό του, προκειμένου να τη θυμάται καλύτερα ο ακροατής (**«με τον**

ομιλητή και με τον αντίδικό του...για να τη θυμάται ο ακροατής καλύτερα.»). Στο ακροατήριο είναι σημαντική η πρόκληση κατάλληλων παθών και της εύνοιας ή ακόμα για να τραβήξουν την προσοχή του ή και το αντίθετο. Και αυτό γιατί δεν είναι πάντα θετικό να έχει τον ακροατή του προσεκτικό, έτσι δικαιολογείται και το γεγονός γιατί κάποιοι ρήτορες επιλέγουν να κάνουν τους ακροατές να γελάσουν («*Με τον ακροατή... να κάνουν τους ακροατές τους να γελάσουν*»).

- β. Στο προοίμιο του Λυσία στο έργο «Υπέρ Μαντιθέου» υπάρχουν σχεδόν όλα τα στοιχεία που αναφέρει ο Αριστοτέλης ως θεραπευτικά μέσα ενός ρητορικού προοιμίου. Ειδικότερα, ο Μαντίθεος, ο εκφωνητής του λόγου, είναι κατηγορούμενος, και ως εκ τούτου αισθάνεται την ανάγκη να άρει το κατηγορητήριό του, προκειμένου να απομακρύνει όλα τα εμπόδια κατά την απολογία του («*πρῶτον δὲ ἀποδείξω ὡς οὐχ ἵππευον οὐδ' ἐπεδήμουν ἐπὶ τῶν τριάκοντα, οὐδὲ μετέσχον τῆς τότε πολιτείας*»). Επίσης, οι ακροατές/βουλευτές αιθάνονται εύνοια προς το πρόσωπο του Μαντιθέου, καθώς εκείνος παρουσιάζεται να είναι υπόδειγμα ηθικής και να έχει πέσει θύμα της κακόβουλης δράσης των αντιπάλων του. Μάλιστα, η ανωτερότητα του ήθους διαφαίνεται και στο παράδοξο σχήμα με το οποίο ξεκινάει το προοίμιο αποδίδοντας ευγνωμοσύνη στους αντιπάλους του, γεγονός που προκαλεί την πρόσεξη των βουλευτών («*Εἰ μὴ συνήδη, ὄβουλή, τοῖς κατηγοροῖς βουλομένοις ἐκ παντὸς τρόπου κακῶς ἐμὲ ποιεῖν, πολλὴν ἂν αὐτοῖς χάριν εἶχον ταύτης τῆς κατηγορίας, ἐὰν δὲ φαίνωμαι <καὶ> περὶ τὰ ἄλλα μετρίως βεβιωκῶς καὶ πολὺν παρὰ τὴν δόξαν καὶ [παρὰ] τοὺς λόγους τοὺς τῶν ἐχθρῶν*»). Τέλος, αναφορικά με τους αντιδίκους, ο Μαντίθεος σχηματίζει την εικόνα των συκοφαντῶν και των ανήθικων προσώπων («*τοῖς κατηγοροῖς βουλομένοις ἐκ παντὸς τρόπου κακῶς ἐμὲ ποιεῖν, πολὺν παρὰ τὴν δόξαν καὶ [παρὰ] τοὺς λόγους τοὺς τῶν ἐχθρῶν*»), οδηγούμενος σε μια σκιαγράφησή τους, που βρίσκεται σε διαμετρική αντίθεση με την δική του προσωπογραφία.

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Η θέση μου, κύριοι δικαστές, σε αυτόν το δικαστικό αγώνα είναι εξαιρετικά δυσχερής, όταν λάβω υπ' όψιν μου ότι, εάν τώρα δεν μιλήσω επιτυχώς, όχι μόνον εγώ, αλλά και ο πατέρας μου θα φανεί άδικος, και θα στερηθώ την περιουσία μου. Είναι ανάγκη λοιπόν, αν και δεν έχω γεννηθεί ικανός για τέτοιους αγώνες, να βοηθώ τον πατέρα μου και τον εαυτό μου, όπως ίσως μπορώ (καλύτερα). Την προετοιμασία λοιπόν και την προθυμία των εχθρών (μου) από τη μία όλοι τις βλέπετε και δεν υπάρχει ανάγκη να πω τίποτε γι' αυτές: την απειρία μου, από την άλλη, όλοι την παρατηρούν, όσοι με γνωρίζουν.

Γ2. Μέσα από αυτό το προοίμιο, ο κατηγορούμενος προσπαθεί να ξεκινήσει έναν μεγάλο αγώνα με τελικό στόχο την αναίρεση της κατηγορίας που αποδίδεται σε αυτόν και την οικογένειά του. Στην προσπάθειά του αυτή, ο Λυσίας, πολυγραφότατος και δεινός ρήτορας, του παρέχει ως εφόδιο την τεχνική της σύγκρισης (σε σχέση πάντα με τους κατηγορούμενους) ώστε να θέσει τα δεδομένα της δίκης σε μια νέα βάση.

Έτσι, με την ελπίδα πως οι δικαστές θα πειστούν, γίνεται λόγος για την αντικειμενικά δυσχερή θέση του απολογούμενου λόγω της σοβαρότητας του κατηγορητηρίου και των όσων διακυβεύονται στον δικαστικό αυτό αγώνα (*οὐ μόνον ἐγὼ ἀλλὰ καὶ ὁ πατήρ δόξει ἄδικος εἶναι καὶ τῶν ὄντων ἀπάντων στερήσομαι*) και την αμηχανία με την οποία έρχεται αντιμέτωπος (*Πολλὴν μοι ἀπορίαν παρέχει ὁ ἀγὼν οὕτωσιν*) μιας και δεν διαθέτει εκ φύσεως την ικανότητα διεξαγωγής τέτοιων δικαστικών αγώνων (*εἰ καὶ μὴ δεινὸς πρὸς ταῦτα πέφυκα*). Στον αντίποδα, η θέση των κατηγορών κρίνεται ως πλεονεκτικότερη, μιας και είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι και διακατέχονται συν τοις άλλοις από ζήλο και προθυμία (*Τὴν μὲν οὖν παρασκευὴν καὶ τὴν προθυμίαν τῶν ἐχθρῶν ὁρᾶτε*), ενώ εκείνος από την απειρία συμμετοχῆς σε τέτοιου είδους περιπέτειες (*τὴν δ' ἐμὴν ἀπειρίαν πάντες ἴσασιν*). Ο εκφωνητής του λόγου ζητάει την ευμένεια των δικαστών (*Αἰτήσομαι οὖν ὑμᾶς δίκαια καὶ ῥάδια χαρίσασθαι, ἄνευ ὀργῆς καὶ ἡμῶν ἀκοῦσαι*), την οποία όμως ήδη έχουν κερδίσει οι κατηγοροί μιας και εισακούστηκαν πλήρως (*ὥσπερ καὶ τῶν κατηγορῶν*). Εκτός των ανωτέρω, το απόσπασμα υπενθυμίζει πως ο κατηγορούμενος κατ' ανάγκη μειονεκτεῖ σε αντίθεση με την πλεονεκτικότερη θέση των κατηγορών, όπως άλλωστε συμβαίνει σε κάθε δικαστικό αγώνα. (*Ἀνάγκη γὰρ τὸν ἀπολογούμενον, κἂν ἐξ ἴσου ἀκροᾶσθαι, ἔλατον ἔχειν*). Τελικά, γίνεται προσπάθεια ώστε ο ομιλητής να αναδείξει την αδικία, το φόβο, τον κίνδυνο και τη συκοφαντία (*ἡμεῖς δὲ ἀγωνιζόμεθα μετὰ δέους καὶ διαβολῆς καὶ κινδύνου τοῦ μεγίστου*), τα οποία βιώνει, σε πλήρη αντιδιαστολή με την ανέξοδη και ακίνδυνη για τους ίδιους

πρακτική των *κατηγόρων* (*Οί μὲν γὰρ ἐκ πολλοῦ χρόνου ἐπιβουλεύοντες, αὐτοὶ ἄνευ κινδύνων ὄντες, τὴν κατηγορίαν ἐποίησαντο*), οι οποίοι ταλαιπωρούν τον κατηγορούμενο εμπλέκοντάς τον σε αυτή τη δικαστική διαμάχη.

Όπως γίνεται φανερό, υπάρχουν κοινά στοιχεία ανάμεσα στα δύο προοίμια, κάτι που μοιάζει λογικό, αν σκεφτούμε πως ο Λυσίας αποτελεί τον δημιουργό και των δύο λόγων. Όπως, λοιπόν, ο Μαντίθεος, έτσι και ο κατηγορούμενος στο απόσπασμα αυτό διαμορφώνει ένα συγκεκριμένο πρότυπο χαρακτήρα, καθώς παρουσιάζεται αδικημένος, συκοφαντημένος και θύμα ορισμένων ανθρώπων, οι οποίοι λειτουργώντας δόλια προσπαθούν να μειώσουν την ηθική υπόσταση του αντιπάλου τους. Οι διαφορές εντοπίζονται στον βαθμό δυσκολίας του κάθε αγώνα, μιας και για τον Μαντίθεο ήταν σχετικά εύκολη υπόθεση η ανατροπή του κατηγορητηρίου σε σχέση με τον λόγο αυτό. Επίσης, ο Μαντίθεος παρουσιάζεται περισσότερο αποφασισμένος, δυναμικός, ενθουσιώδης και με αρκετή επιθετικότητα, θέτοντας πολύ ψηλά τον πήχυ των προσδοκιών του ακροατηρίου, ενώ ο ομιλητής του λόγου αυτού είναι περισσότερο διστακτικός καθώς έχει επίγνωση των δυσκολιών και για τον λόγο αυτό ζητάει περισσότερο την ευμένεια. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως στο δοθέν απόσπασμα του προοιμίου του «υπέρ των Αριστοφάνους χρημάτων προς το δημόσιον» απουσιάζει η διάθεση εντυπωσιασμού, όπως επίσης και η έκθεση του κατηγορητηρίου, το οποίο παρουσιάζει ο Μαντίθεος ως τελευταία υπενθύμιση προτού προχωρήσει στην ουσία της υπόθεσης.

Γ3. α. ἔσται: ὀρθῶς ἀκουσθῶμεν, σχέες, ἐγνωκέναι

β. πλείστην, αὐτή, τοῖς πατράσι, ἄμεινον, ᾧ κατήγορε

Γ4. α. ἡ μὲν οὖν παρασκευὴ καὶ ἡ προθυμία τῶν ἐχθρῶν ὁράται (ὕφ' ὑμῶν).

β. ὅτι οὐ μόνον ἐγὼ (δόξω): Δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση

(ἀλλὰ) καὶ ὁ πατήρ δόξει ἄδικος εἶναι: Δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση

(καὶ) τῶν ὄντων ἀπάντων στερήσομαι: Δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση

γ. εἰκὸς (ἐστί): ἀπρόσωπο εἰκὸς (ἐστί)

ὑμᾶς: ὑποκείμενο του ἀπαρεμφάτου (ετεροπροσωπία)

εὐνοίαν: ἄμεσο αντικείμενο του ἀπαρεμφάτου ἔχειν

πλείω: ονοματικός ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στο εὐνοίαν

ἔχειν: τελικό ἀπαρέμφοτο ὑποκείμενο στο ἀπρόσωπο εἰκὸς (ἐστί)

τοῖς ἀπολογουμένοις: επιθετική μετοχή, ἔμμεσο αντικείμενο στο ἀπαρέμφοτο ἔχειν.